

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіоназнавства
імені Костянтина Немця

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету геології,
географії, рекреації і туризму
Віліна ПЕРЕСАДЬКО
” серпень 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВИРОБНИЧА (ПЕДАГОГІЧНА) ПРАКТИКА

рівень вищої освіти	<u>магістр</u>
галузь знань	<u>01.Освіта</u>
спеціальність	<u>014.07. Середня освіта (Географія)</u>
освітня програма	<u>Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота</u>
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u>
факультет	<u>геології, географії, рекреації і туризму</u>

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

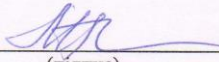
«26» серпня 2024 року, протокол № 8

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

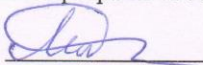
Наталія ГУСЕВА, к. геогр. н., доцент, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіонаознавства імені Костянтина Немця
Протокол № 9 від «26» серпня 2024 р.

Завідувач кафедри

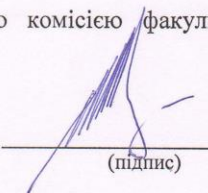

(підпис) Людмила НЕМЕЦЬ

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота»
Гарант освітньо-професійної програми

(підпис) Наталія ГУСЕВА

Програму погоджено науково-методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму
Протокол № 7 від «26» серпня 2024 р.

Голова науково-методичної комісії

(підпис) Олександр ЖЕМЕРОВ

ВСТУП

Програма виробничої (педагогічної) практики складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра за спеціальністю 014.07. Середня освіта (Географія) освітньою програмою «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота» та Положення про проведення практики студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол Вченої ради університету № 7 від 11. 04. 2022 р., наказ ректора № 0213-1/136 від 22. 04. 2022 р.).

Практика є обов'язковим компонентом програми підготовки фахівців із вищою освітою. Практика студентів передбачає безперервність та послідовність її проведення у разі одержання необхідного обсягу практичних знань і умінь відповідно до Тимчасового стандарту вищої освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за спеціальністю 014.07. Середня освіта (Географія).

1. Опис практики

1. Опис виробничої (педагогічної) практики з географії, економіки та краєзнавчо-туристичної роботи

1.1. Характеристики практики

1.1.1. Місце практики в структурі основної освітньої програми і область застосування програми виробничої (педагогічної) практики

Виробнича (педагогічна) практика з одержання професійних навичок належить до обов'язкових дисциплін (цикл професійної підготовки) та є важливим елементом в структурі основної освітньо-професійної програми підготовки магістра за спеціальністю 014.07. Середня освіта (Географія) освітньою програмою «Географія, економіка та краєзнавчо-туристична робота». Програма практики визначає її зміст, обсяг і порядок проходження студентами денної та заочної форм навчання.

1.1.2. Форми проведення виробничої (педагогічної) практики

Виробнича (педагогічна) практика являє собою вид навчальних занять, орієнтованих на професійно-практичну підготовку майбутніх фахівців, що навчаються, шляхом: особистої участі студента в діяльності установ і організацій різних форм власності; виконання індивідуальних завдань, спрямованих на розв'язок конкретних завдань.

1.1.3. Вимоги до баз виробничої (педагогічної) практики

У якості бази виробничої (педагогічної) практики виступають заклади загальної середньої освіти I-III ступенів, заклади вищої освіти I-II рівнів акредитації, заклади позашкільної та неперервної освіти, заклади у галузі управління освітою, інші установи, профіль роботи яких збігається з фахом і з якими укладено договір про проведення виробничої (педагогічної) практики. За умови неможливості проходження практики на базі зазначених установ (суворі карантинні обмеження, правовий режим воєнного стану тощо), студент прикріплюється до кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

1.2. Мета практики – закріплення знань, одержаних у процесі вивчення загальних та спеціальних навчальних дисциплін першого року навчання у магістратурі, оволодіння новими сучасними методами, формами організації та засобами педагогічної і науково-педагогічної діяльності, засвоєння і закріплення фахових професійних умінь та навичок практичної діяльності у предметній галузі викладацької та краєзнавчо-туристичної роботи, зокрема з розробки екскурсійних маршрутів, організації і проведення екскурсій, розробці і проведення тематичних виховних заходів з географічного, економічного або краєзнавчо-туристичного напрямів у закладах освіти. Під час проходження виробничої (педагогічної) практики студент стає учасником практичної діяльності, спостерігає й аналізує різні сторони роботи фахівців-практиків у галузі географії, економіки, краєзнавства і туризму, вчиться проводити масову роботу з географії, економіки, туризму та краєзнавства серед учнівської молоді.

1.3. Основні завдання практики:

- ознайомлення з діяльністю бази практики (закладом освіти), її структурою та напрямками діяльності;
- ;
- розвиток у студентів-практикантів інтересу до географічної, економічної та краєзнавчо-туристичної роботи в закладах освіти, зокрема до розробки екскурсійних маршрутів, організації і проведення екскурсій, розробки і проведення тематичних виховних заходів з географічного, економічного або краєзнавчо-туристичного напрямів;
- формування психолого-педагогічної готовності до роботи з учнями з використанням сучасних освітніх технологій, методів і прийомів краєзнавчо-туристичної діяльності;
- знайомство з конкретними умовами сучасної професійної педагогічної діяльності у закладах освіти – середньої, позашкільної, неперервної тощо;
- вивчення передового педагогічного досвіду та його використання у професійній діяльності;
- формування педагогічних здібностей на основі досвіду виробничої (педагогічної) практики та формування навичок самоосвіти і самовдосконалення;
- виконання студентом-практикантом покладених на нього посадових обов'язків з метою закріплення знань, умінь та навичок, формування професійних компетентностей учителя географії й економіки, фахівця з краєзнавства та туризму;
- розробка екскурсійних маршрутів та екскурсій, тематичних виховних заходів з географічного, економічного або краєзнавчо-туристичного напрямів, їх апробація;
- ознайомлення з особливостями сучасної краєзнавчо-туристичної та екскурсійної справи.

1.4. Кількість кредитів – 7.

1.5. Загальна кількість годин – 210.

1.6. Характеристика практики

Обов'язкова дисципліна	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
2-й	2-й

1.7. Заплановані результати діяльності під час виробничої (педагогічної) практики

СФОРМОВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ:

загальні компетентності:

ЗК03. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, бути сучасно освіченим, усвідомлювати і оволодівати можливістю навчання впродовж життя.

ЗК05. Навички використання основних способів і засобів міжособистісної комунікації, стилів мовлення, практичний досвід комунікації державною та іноземною мовами в галузі географічної освіти; вміння постійно збагачувати власне мовлення.

ЗК06. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК09. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

ЗК10. Уміння виробляти власну стратегію і тактику професійної поведінки, діяльності з урахуванням інтересів колективу.

спеціальні (фахові) компетентності, спільні для спеціальності 014. Середня освіта:

СК01. Здатність переносити систему наукових знань у практичну діяльність та площину навчального предмету / процесу, здійснювати структурування навчального матеріалу.

СК02. Здатність проектувати та організувати освітній процес, підбирати та реалізовувати форми, методи і засоби навчання, що спрямовані на розвиток здібностей учнів на основі психолого-педагогічної характеристики класу.

СК03. Здатність вивчати психологічні особливості засвоєння учнями навчальної інформації з метою діагностики, прогнозу ефективності та корекції освітньо-виховного процесу у закладах середньої освіти.

СК05. Формування позитивної пізнавальної мотивації дитини до саморозвитку і навчання.

СК07. Здатність реалізувати профорієнтаційну роботу з учнями, що завершують навчання за циклом повної загальної середньої освіти, проектувати й здійснювати позакласну роботу з предмету.

СК08. Усвідомлення суспільної значущості своєї педагогічної діяльності та відповідальності, здатність здійснювати професійну саморегуляцію, а також продовжувати навчання та вдосконалення своїх знань й умінь із значним ступенем автономії.

СК09. Здатність до комунікації зі спільнотами, уміння організувати комунікацію учнів, створювати рівноправне, справедливе освітнє середовище, здатність аргументовано

переконувати колег у правильності пропонованого рішення, вміння донести до інших свою позицію.

спеціальні (предметні) компетентності:

ПК03. Здатність застосовувати професійні знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), геосфер, материків і океанів, України, природних і суспільних територіальних комплексів.

ПК05. Здатність застосовувати основні методи географічних досліджень, загальнонаукові методи, методи і методики професійної педагогіки, психології, методики навчання географії у профільній школі.

ПК07. Здатність реалізовувати краєзнавчий підхід на уроках географії, у позакласній і позашкільній роботі з учнівською молоддю.

ПК10. Здатність застосовувати набуті географічні і психолого-педагогічні компетентності, знання сучасних методик і освітніх технологій для формування в учнів загальних і предметних компетентностей та здійснення міжпредметних зв'язків географії відповідно до вимог державного стандарту.

ПК11. Здатність організовувати та проводити краєзнавчо-туристичну діяльність.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ:

Результати навчання, спільні для спеціальності 014. Середня освіта:

ПР01. Володіє основами професійної культури при підготовці та редагуванні текстів державною мовою з предметної спеціальності, знаннями про ведення ділової документації у різних типах закладів середньої та позашкільної освіти.

ПР03. Знає та розуміє принципи, форми, сучасні методи, методичні прийоми навчання предмета в закладах загальної середньої освіти (рівні повної загальної середньої освіти, профільної освіти).

ПР04. Здатний висловлювати власні висновки, а також знання та пояснення, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються; знає та розуміє особливості навчання різнорідних груп учнів, застосовує диференціацію навчання, організовує освітній процес з урахуванням особливих потреб учнів.

ПР05. Ефективно застосовує професійні знання в практичній педагогічній діяльності при вирішенні навчальних, виховних та науково-методичних завдань з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, конкретних психолого-педагогічних ситуацій.

ПР06. Має навички оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності і обдуманого вибору шляхів їх вирішення, здатний нести відповідальність за результати своєї професійної діяльності.

ПР07. Уміє застосовувати міжнародні та національні стандарти і практики в професійній діяльності, застосовувати державну та іноземну мови у професійній діяльності.

ПР08. Добирає і застосовує сучасні освітні технології та методики, форми, методи і прийоми навчання для формування предметних компетентностей учнів за умови профільної середньої освіти і здійснює самоаналіз ефективності уроків.

ПР09. Володіє формами та методами виховання учнів на уроках і в позакласній

туристичній краєзнавчій роботі, уміє відстежувати динаміку особистісного розвитку дитини, здійснювати педагогічний супровід процесів соціалізації та професійного самовизначення учнів, підготовки їх до свідомого вибору життєвого шляху.

ПР12. Володіє знаннями про організацію, управління, нормативно-правове забезпечення, соціально-економічні та культурні умови діяльності в освітніх установах.

програмні результати навчання:

ПР19. Формує в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування друкованою і цифровою картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.

ПР20. Знає і вміє залучати інноваційні концепції, методики та тенденції вітчизняної та зарубіжної теорії навчання географії.

ПР22. Самостійно здійснює фізико-географічні й суспільно-географічні дослідження, необхідні для організації практичних занять з географії в школі та для позашкільної краєзнавчої та туристичної роботи.

ПР23. Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати теоретичні й методичні засади навчання географії для виконання освітньої програми повної загальної середньої освіти, зокрема профільної, з географії.

ПР25. Дотримується сам (зокрема під час практик) та формує відповідальне ставлення учнів до природи, повагу до культурних цінностей і традицій місцевого населення під час екскурсій, походів і експедицій з учнівською молоддю.

ПР26. Творчо застосовує сучасні методики і технології, різноманітні методи та форми прогресивного навчання, інноваційні прийоми навчання в освітніх закладах різного типу, забезпечуючи формування в учнів предметних компетентностей та основ цілісної природничо-наукової картини світу.

ПР29. Здійснює організацію краєзнавчо-туристичної роботи в освітніх закладах різного типу.

2. Зміст та організація виробничої (педагогічної) практики

Зміст виробничої (педагогічної) практики студентів освітнього рівня «магістр» визначається її метою. З одного боку, він передбачає збір фактичного матеріалу і проведення досліджень, необхідних для підготовки кваліфікаційної роботи магістра, з іншого – включає в себе сукупність робіт, які необхідно виконати на робочому місці конкретної бази практики з метою підвищення професійно-кваліфікаційного рівня практиканта.

При проходженні практики студент-практикант зобов'язаний виконувати правила внутрішнього розпорядку установи, суворо дотримуватися трудової дисципліни, приймати участь у громадському житті трудового колективу установи.

Щоденна робота студента-практиканта полягає у збиранні та вивченні інформаційних матеріалів за програмою практики, виконання трудових обов'язків на робочому місці, оформленні документації, заповненні щоденника виробничої (педагогічної) практики, який видається студенту на початку практики.

Керівництво виробничою (педагогічною) практикою здійснюється досвідченими викладачами кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Немця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна і призначеним фахівцем від установи і передбачає консультування з питань педагогічної та науково-педагогічної діяльності, контролювання виконання програми практики та дотримання трудової дисципліни.

Тематичний план виробничої (педагогічної) практики

Вступ. Ознайомлення з програмою практики. Інструктаж з техніки безпеки. Отримання індивідуальних завдань. Доведення до студентів змісту індивідуальних завдань.

Розділ 1. Підготовчий етап практики

У ході даного етапу практики студент:

1. Вивчення нормативно-правових документів, які регламентують освітній процес, зокрема: Закон «Про освіту» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>) та Закон «Про повну загальну середню освіту» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>), Закон «Про позашкільну освіту» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>), Лист МОН 1.1/15776 від 30. 08. 2024 року «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році» (<https://mon.gov.ua/news/opublikovano-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykladannia-navchalnykh-predmetiv-intehrovanykh-kursiv-u-shkolakh>), Лист МОН України від 23. 08. 2023 року № 1/12609-23 «Про організацію освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2023/2024 навчальному році» (<https://mon.gov.ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnoyi-diyalnosti-v-zakladah-pozashkilnoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci>), Лист ІМЗО від 12. 08. 2024 року № 21/08-1242 «Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2024/2025 навчальному році» (<https://imzo.gov.ua/2024/08/13/lyst-imzo-vid-12-08-2024-21-08-1242-metodychni-rekomendatsii-shchodo-rozvytku-stem-osvity-v-zakladakh-zahal-noi-seredn-oi-ta-pozashkil-noi-osvity-u-2024-2025-navchal-nomu-rotsi/>), Методичні рекомендації «Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2024-2025 н.р.» (https://znayshov.com/News/Details/orhanizatsiia_osvitnoho_protsesu_v_zakladakh_pozashkilnoi_osvity_u_2024_2025), Концепцію Нової української школи, розпорядження і постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України, статут закладу освіти, до якого направлено практиканта, тощо.
2. Ознайомлення з роботою в онлайн-системах Moodle та EdEra, STEM-освітою.

Розділ 2. Знайомство з закладом освіти – базою практики

У ході даного етапу практики студент:

1. Знайомиться з діяльністю бази практики (закладу освіти – середньої, позашкільної,

неперервної тощо) (назва, юридична адреса, підпорядкованість, структура, мета та завдання діяльності тощо).

2. Знайомиться з особливостями навчально-виховної, методичної, масової роботи з географії, економіки, туризму та краєзнавства серед учнівської молоді з фіксацією власних спостережень у щоденнику.

Розділ 3. Виконання обов'язків за фахом, виконання індивідуального завдання У ході даного етапу практики студент:

1. Вивчає світовий та вітчизняний педагогічний досвід, статті у фахових виданнях та тези доповідей конференцій, присвячені методиці викладання, педагогічній майстерності, розробці екскурсійних маршрутів, організації і проведенню екскурсій, розробці і проведенню тематичних виховних заходів з географічного, економічного або краєзнавчо-туристичного напрямів у закладах освіти.
2. Виконує посадові обов'язки за фахом.
3. Виконує індивідуальне завдання:
 - а) розробити екскурсійний маршрут та план екскурсії по Харкову або Харківській області. Провести розроблену екскурсію. Зробити самоаналіз проведеної екскурсії.
 - б) розробити позакласний виховний захід на теми, актуальні на час проходження практики або на ближній місяць, з географічного, економічного або краєзнавчо-туристичного напрямів. Підготувати необхідні методичні та дидактичні матеріали для проведення заходу. Провести захід. Зробити самоаналіз проведеного заходу.
4. Відвідує заходи інших практикантів та бере участь в їх обговоренні.
5. Оформляє звітність.
6. Захищає результати практики на засіданні кафедри у встановленому порядку.

3. Структура виробничої (педагогічної) практики

Назви розділів	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		ауд. (дист.)	кам.	інд.	с.р.		ауд. (дист.)	кам.	інд.	с.р.
Розділ 1. Підготовчий етап практики										
Разом за розділом 1	20				20	20				20
Розділ 2. Знайомство з закладом освіти – базою практики										
Разом за розділом 2	40	10	20		10	40	4	20		16
Розділ 3. Виконання обов'язків за фахом, виконання індивідуального завдання										
Разом за розділом 3	150	40	20	60	30	150	10	20	60	60

Усього годин	210	50	40	60	60	210	14	40	60	96
--------------	-----	----	----	----	----	-----	----	----	----	----

4. Теми аудиторної, камеральної та індивідуальної роботи

№ з/п	Назва теми аудиторної роботи	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1	Відвідування навчально-виховних занять/заходів у закладі освіти	5	2
2	Професійне і педагогічне спілкування з учнівською молоддю	10	2
3	Виконання обов'язків на конкретному робочому місці	10	2
4	Проведення екскурсії	10	4
5	Проведення тематичного виховного заходу з географічного, економічного або краєзнавчо-туристичного напрямів у закладі освіти	10	2
6	Відвідування заходів, проведених іншими практикантами	5	2
Всього		50	14
№ з/п	Назва теми камеральної та індивідуальної роботи	Кількість годин	
1	Знайомство з діяльністю бази практики (закладу освіти – середньої, позашкільної, неперервної тощо)	10	10
2	Робота з документацією організації	10	10
3	Робота із збірками екскурсійних маршрутів	10	10
4	Розробка екскурсійного маршруту та плану екскурсії по Харкову або Харківській області. Самоаналіз проведеної екскурсії.	30	30
5	Розробка тематичного виховного заходу з географічного, економічного або краєзнавчо-туристичного напрямів у закладі освіти. Самоаналіз проведеного заходу	30	30
6	Формулювання висновків, оформлення звіту, щоденника практики	10	10
Всього		100	100

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1	Ознайомлення з нормативно-правовими документами, які регламентують освітній процес	10	10
2	Ознайомлення з роботою в онлайн-системах Moodle та EdEra, STEM-освітою	10	10
3	Ознайомлення з особливостями навчально-виховної,	10	16

	методичної, масової роботи з географії, економіки, туризму та краєзнавства серед учнівської молоді		
4	Вивчення світового та вітчизняного педагогічного досвіду, статей у фахових виданнях та тез доповідей конференцій, присвячених методиці викладання, педагогічній майстерності, розробці екскурсійних маршрутів, організації і проведенню екскурсій, розробці і проведенню тематичних виховних заходів з географічного, економічного або краєзнавчо-туристичного напрямів у закладах освіти	15	35
5	Аналіз занять, проведених іншими практикантами	5	5
6	Систематизація зібраної інформації	10	20
Всього		60	96

6. Методи контролю

Підготовка студентами звіту з виробничої (педагогічної) практики та захист результатів практики на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства імені Костянтина Немця.

Звіт з виробничої (педагогічної) практики має включати результати виконання всіх завдань, що передбачені програмою практики:

- щоденник практики;
- індивідуальне завдання;
- висновки щодо проходження практики.

7. Схема нарахування балів

Вид роботи	За звітну документацію
Кількість балів	100 б.
Розбаловка за видами роботи	<p>Підготовка екскурсійного маршруту – до 20 б.;</p> <p>Розробка плану екскурсії та її проведення, підготовка фотозвіту, самоаналіз проведеної екскурсії – до 25 б.;</p> <p>Розробка позакласного виховного заходу і його проведення, підготовка необхідних методичних та дидактичних матеріалів для проведення заходу, підготовка фотозвіту, самоаналіз проведеного заходу – до 25 б.;</p> <p>Оформлення звіту з практики згідно з наданими вимогами – до 20 б.;</p> <p>Захист результатів практики на засіданні кафедри – до 10 б.</p> <p>До захисту допускаються студенти, які виконали програму практики, представили звіт згідно з встановленою формою.</p>

Критерії оцінювання результатів виробничої (педагогічної) практики

Виконання обов'язків за фахом, виконання індивідуального завдання	Оформлення звіту з практики згідно з наданими вимогами	Захист результатів практики на засіданні кафедри
70 б.	20 б.	10 б.
оцінка керівника практики від установи-базису практики – до 5 б.	Грамотність оформлення текстового матеріалу – до 5 б.	Якість і повнота розкриття тематики дослідження та результатів практики під час виступу, якість та дотримання структури презентації – до 3 б.
оцінка керівника практики від університету – до 65 б. : теоретико-методичний рівень виконання індивідуального завдання – до 30 б. практичний рівень виконання індивідуального завдання – до 35 б.	Якість оформлення графічного матеріалу – до 5 б.	Відповідність отриманих висновків до завдань практики – до 3 б.
	Якість оформлення і повнота списку використаних джерел інформації – до 5 б.	Відповіді на запитання студентів та викладачів – до 2 б.
	Самоаналіз проведеного заходу/заняття – до 5 б.	Участь у дискусії – до 2 б.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для дворівневої шкали оцінювання
90-100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

8. Рекомендована література

Основна література:

1. Балягіна І. А. Методика викладання економіки : навчально-методичний посібник / І. А. Балягіна, М. А. Богорад, Г. О. Ковальчук. – Київ : КНЕУ, 2006.
2. Грицуленко С. І. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / С. І. Грицуленко, Н. Ю. Потапова-Сінько, К. М. Гарбера. – Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2012. – 224 с.
3. Екскурсійно-туристична та краєзнавча робота з молоддю: навчально-пізнавальна й оздоровча цінність : науково-допоміжний бібліографічний покажчик / уклад.: З. М. Горова, В. В. Косенко. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – 236 с.
4. Загальна середня освіта [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita-2/>

5. Закон України № 1841-III від 20 червня 2000 року «Про позашкільну освіту»: редакція від 22. 05. 2021 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>
6. Закон України № 2145-VIII від 5 вересня 2017 року «Про освіту»: редакція від 16. 08. 2024 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Закон України № 463-IX від 16 січня 2020 року «Про повну загальну середню освіту»: редакція від 24. 03. 2024 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
8. Кобернік С. Г. Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі: монографія / С. Г. Кобернік. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 346 с.
9. Ковальова К. І. Методика викладання економіки в школі: навчальний посібник / К. І. Ковальова, В. В. Ковальов. – Київ : Вид-во Ліра-К, 2012. – 184 с.
10. Лист ІМЗО від 12. 08. 2024 року № 21/08-1242 «Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2024/2025 навчальному році» [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/2024/08/13/lyst-imzo-vid-12-08-2024-21-08-1242-metodychni-rekomendatsii-shchodo-rozvytku-stem-osvity-v-zakladakh-zahal-noi-seredn-oi-ta-pozashkil-noi-osvity-u-2024-2025-navchal-nomu-rotsi/>
11. Лист МОН 1.1/15776 від 30. 08. 2024 року «Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів/інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2024/2025 навчальному році» [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/news/opublikovano-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykladannia-navchalnykh-predmetiv-intehrovanykh-kursiv-u-shkolakh>
12. Лист МОН України від 23. 08. 2023 року № 1/12609-23 «Про організацію освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2023/2024 навчальному році» [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnoyi-diyalnosti-v-zakladah-pozashkilnoyi-osviti-u-20232024-navchalnomu-roci>
13. Методика навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: навчально-методичний посібник / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко, О. Я. Скуратович; за ред. С. Г. Коберніка. – Київ : Навчальна книга, 2005. – 319 с.
14. Методика викладання географії / Упорядк. Н. Муніч, В. Серебрий. – Київ : Ред.загальнопед.газ., 2005. – 146 с.
15. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання) [Текст] / Т. Г. Назаренко. – Харків : ВГ «Основа», 2016. – 112 с.
16. Наказ МОН України «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» від 16 липня 2018 року № 776 [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
17. Нова українська школа [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola?&type=all&tag=nova->

ukrainska-shkola

18. Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти у 2024-2025 н.р. : методичні рекомендації [Електронний ресурс] // Майбуття. – Липень-серпень, 2024. – № 13-16 (732-735). – Режим доступу : https://znayshov.com/News/Details/orhanizatsiia_osvitnoho_protseesu_v_zakladakh_pozashki_lnoi_osvity_u_2024_2025
19. Позашкільна освіта та виховна робота [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/>
20. Топузов О. М. Загальна методика навчання географії : підручник / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна. – Київ : ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.
21. STEM-освіта [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>

Допоміжна література:

1. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музєзнавство: навч. посібник / В. К. Бабарицька, А. Я. Короткова, О. Ю. Малиновська. – Київ : Альтерпрес, 2007. – 462 с.
2. ГЕОГРАФІЯ ТА ЕКОНОМІКА В РІДНІЙ ШКОЛІ : науково-методичний журнал [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України, Держ. інформ.-виробн. підприємство вид-во «Пед. Преса»; редкол.: М. П. Задорожний (голов. ред.) [та ін.]. – К. : Педагогічна преса,. – Виходить щомісяця з 1996 р. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=JRN&P21DBN=JRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=0&S21STR=%D0%9615555
3. Дидактика географії : монографія / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, О. Ф. Надтока, І. О. Діброва. – Київ : Педагогічна думка, 2014. – 586 с.
4. Заставецька Л. Б. Організація краєзнавчо-туристичної роботи в школі: курс лекцій / Л. Б. Заставецька. – Тернопіль : Видавничий центр ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2011. – 104 с.
5. Зеленська Л. І. Практикум із туристично-краєзнавчої роботи з географії / Л. І. Зеленська, О. В. Троценко. – Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2012. – 80 с.
6. Колотуха О. В. Методика організації краєзнавчо-туристичної роботи : навчально-методичний комплекс / О. В. Колотуха, С. В. Онищенко. – Кропивницький : ФОП Піскова М. А., 2016. – 32 с.
7. Корнєєв В. П. Форми організації навчання в школі : посібник для вчителя / В. П. Корнєєв. – Кам'янець-Подільський : «Абетка», 2004. – 224 с.
8. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі : навчально-методичний посібник / О. Д. Король. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. – 144 с.
9. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм : навчальний посібник / М. П. Крачило. – Київ : Вища школа, 1994. – 191 с.
10. Леоненко Н. А. Організація екскурсійної діяльності : конспект лекцій / Н. А. Леоненко. – Харків : НУЦЗУ, 2019. – 167 с.
11. Настільна книга молодого вчителя географії та економіки / Укл. О. М. Саввич. –

- Харків : Ранок, 2010. – 256 с.
12. Нечепоренко Л. С. Педагогічна майстерність : монографія / Л. С. Нечипоренко. – Харків : Видавничий центр ХНУ, 2009. – 276 с.
 13. Обозний В. В. Туристсько-краєзнавча практика у педагогічному вузі / О. О. Обозний. – К., 2004. – 228 с.
 14. Освітні технології : навчально-методичний посібник / За ред. О. М. Пехоти. – Київ : А.С.К., 2001. – 255 с.
 15. Олішевська Ю. А. Туристсько-краєзнавча діяльність і моніторинг географічного середовища : навчально-методичний комплекс / Ю. А. Олішевська – К., 2013. – 50 с.
 16. Олішевська Ю. А. Шкільне географічне краєзнавство : навчальний посібник / Ю. А. Олішевська. – Київ : «ФО-П Кравченко». – 175 с.
 17. Організаційно-екскурсійна діяльність : конспект лекцій / укладач Т. Л. Повалій. – Суми : Сумський державний університет, 2022. – 173 с.
 18. Покоłodна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник / М. М. Покоłodна. – Харків : Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова, 2017. – 180 с.
 19. Психологічний супровід та соціально-педагогічна робота [Електронний ресурс] // Інститут модернізації змісту освіти. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovit-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/>
 20. Самойленко В. М. Викладання дидактики географії : навчальний посібник / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. – Київ : ДП «Прінт Сервіс», 2016. – 240 с.
 21. Шкільне краєзнавство : навчальний посібник / В. С. Прокопчук; наук. ред. П. Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Київ – Кам'янець-Подільський : Кондор, 2010. – 240 с.

9. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Всеосвіта. Національна освітня платформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vseosvita.ua/>
2. Дія.Освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://osvita.diia.gov.ua/>
3. Інститут модернізації змісту освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://imzo.gov.ua/>
4. Інститут педагогіки НАПН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://undip.org.ua/>
5. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/>
6. На Урок. Освітній проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/>
7. Освіта.UA: Освіта в Україні та за кордоном [Електронний ресурс] // OSVITA.UA. – Режим доступу : <https://osvita.ua/>
8. Центр електронного навчання ХНУ імені В. Н. Каразіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dist.karazin.ua/moodle/course/index.php>
9. EdEra – студія онлайн-освіти [Електронний ресурс] // EdEra. – Режим доступу :

<https://ed-era.com/>

10. Moodle в Україні [Електронний ресурс] // Moodle. – Режим доступу :

<https://moodle.org/course/view.php?id=17228>

11. STEM-освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://stemosvita.com.ua/>